

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi • digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2026, Issue 1.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

O‘ZBEK MAQOM IJROCHILIGIDA “USHSHOQ” NAMUNALARINING TALQIN VARIANTLARI VA USLUBIY RANG-BARANGLIGI

Axmedova Muxlisa Alijon qizi

Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa san’ati instituti,
an’anaviy xonandalik yo‘nalishi 2- bosqich magistranti mashrabova02@gamil.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola o‘zbek maqom san’atining eng mukammal va murakkab turkumlaridan biri bo‘lgan “Ushshoq” namunalarini ijrochilik talqinlari va uslubiy xususiyatlari nuqtayi nazaridan tadqiq etadi. Tadqiqotda “Ushshoq”ning genezisi, uning Toshkent-Farg‘ona va Buxoro ijrochilik maktablaridagi o‘rni, shuningdek, XX-XXI asr taniqli xonandalari talqinidagi o‘ziga xos badiiy-estetik jihatlar qiyosiy tahlil qilingan. Maqola maqom asarlarining variantlilik xususiyatlari va ijrochi mahoratining asar badiiyatiga ta’sirini ochib berishga xizmat qiladi.

KALIT SO‘ZLAR: Ushshoq, maqom, talqin, Toshkent-Farg‘ona yo‘llari, Shashmaqom, variantlilik, ijro uslubi, avj, namud, an’anaviy xonandalik, nola, qochirim.

АННОТАЦИЯ: В данной статье исследуются исполнительские интерпретации и стилистические особенности образцов «Ушшока» — одного из самых совершенных и сложных циклов узбекского макомного искусства. В исследовании проводится сравнительный анализ генезиса «Ушшока», его места в исполнительских школах Ташкента-Ферганы и Бухары, а также специфических художественно-эстетических аспектов в интерпретации известных певцов XX–XXI веков. Статья служит раскрытию особенностей вариативности макомных произведений и влияния исполнительского мастерства на художественную ценность произведения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Ушшок, маком, интерпретация, Ташкентско-Ферганские пути макома, Шашмаком, вариативность, исполнительский стиль, авдж, намуд, традиционное пение, нола, кочирим.

ABSTRACT: This article explores the performance interpretations and stylistic characteristics of "Ushshoq" cycles, one of the most sophisticated and complex genres of Uzbek Maqom art. The study provides a comparative analysis of the genesis of "Ushshoq," its significance within the Tashkent-Fergana and Bukhara performance schools, and the specific artistic and aesthetic aspects found in the interpretations of renowned singers of the 20th and 21st centuries. The article serves to highlight the distinctive features of variability in Maqom compositions and the impact of performing mastery on the artistic essence of the work.

KEYWORDS: Ushshoq, maqom, interpretation, Tashkent-Fergana maqom routes, Shashmaqom, variability, performance style, avj, namud, traditional singing, nola, qochirim.

O‘zbek xalqining ko‘p asrlik ma’naviy merosida maqom san’ati markaziy o‘rinni egallab, u o‘zining falsafiy mazmuni, murakkab strukturasi va mukammal

badiiy shakli bilan jahon musiqiy madaniyatining noyob durdonasi hisoblanadi. Maqom turkumlari orasida “Ushshoq” namunalari o‘zining melodik jozibadorligi, emotsional ko‘lami va ijroviy qiyinchilik darajasi bilan alohida ajralib turadi. Mazkur asarlar nafaqat professional xonandaning ovoz imkoniyatlarini sinovdan o‘tkazuvchi mezon, balki maqom tizimidagi variantlilik va ijroviy interpretatsiya imkoniyatlarini keng ochib beruvchi musiqiy manbadir. “Ushshoq” atamasi o‘zining etimologik ildiziga ko‘ra “oshiqlar” ma’nosini anglatib, u asosan ilohiy va insoniy ishqni, inson ruhining iltirob va orzu-umidlarini falsafiy g‘azallar vositasida ifoda etadi.

Maqom ijrochiligida “Ushshoq” namunalarining talqin variantlari tarixan shakllangan hududiy ijrochilik maktablari bilan bevosita bog‘liqdir. Buxoro, Toshkent-Farg‘ona va Xorazm ijro yo‘llarida “Ushshoq” namunalari o‘ziga xos lad asoslari va metroritmik ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Xususan, Shashmaqom tarkibidagi Rast maqomi sho‘balari tizimida keluvchi “Ushshoq” namunalari ko‘proq kanonlashgan, ya’ni qat’iy metroritmik qoliplarga va strukturaviy qonuniyatlarga bo‘ysunadi. Bu yerda ijrochi asarning klassik chizig‘idan chiqmagan holda, o‘z mahoratini nola va qochirimlarning nafisligi orqali namoyon etadi. Biroq, Toshkent-Farg‘ona maqom yo‘llarida “Ushshoq” asarlari yanada kengroq interpretatsiya qilinib, ularning mustaqil va turkumli ko‘rinishlari shakllangan. Bunga misol tariqasida "Samarqand Ushshog‘i", "Qo‘qon Ushshog‘i" yoki "Sodirxon Ushshog‘i" kabi namunalarni keltirish mumkin. Bu variantlar o‘rtasidagi farq nafaqat ularning hududiy mansubligida, balki ularning lirik-dramatik yo‘nalishida ham yaqqol namoyon bo‘ladi.

Maqom ijrochiligida uslubiy rang-baranglikni yuzaga keltiruvchi asosiy omillardan biri bu xonandalik mahoratining individual xususiyatlaridir. XX asr maqom ijrochiligi tarixiga nazar tashlasak, har bir yirik san’atkorning o‘z “Ushshoq” talqini bo‘lganligini ko‘ramiz. Mulla To‘ychi Toshmuhammedov ijrosidagi “Ushshoq” variantlari o‘zining akademik vazminligi, so‘zlarning aniq diksiyasi va klassik ijro an‘analariga sodiqligi bilan ajralib turadi. Uning talqinida asarning melodik rivoji mantiqiy izchillik bilan davom etib, har bir musiqiy jumla g‘azal vazni bilan o‘zaro uyg‘unlik hosil qiladi. Aksincha, Jo‘raxon Sultonov ijrosidagi “Ushshoq”lar Farg‘ona vodiysiga xos bo‘lgan jo‘shqinlik, ochiq va keng nafasli ovoz texnikasi bilan xarakterlanadi. Sultonov o‘z talqinida asarning dramatik kuchini oshirish uchun murakkab avj tizimlaridan va kutilmagan melodik burilishlardan mahorat bilan foydalangan. Bunday ijro uslubi tinglovchida katta emotsional hayajon uyg‘otishi bilan xarakterlanadi.

Musiqiy-nazariy jihatdan tahlil etilganda, “Ushshoq” namunalarining talqinlaridagi farqlar asosan asarning “avj” qismlarida yaqqol ko‘zga tashlanadi. “Namudi Ushshoq” yoki “Avji Turk” kabi baland pardalardagi ohang tuzilmalari turli ijrochilar tomonidan turlicha tahrir qilingan. Masalan, Fattohxon Mamadaliyev o‘zining ko‘p yillik izlanishlari natijasida “Ushshoq”ning besh xil variantini sintez qilib, ularni o‘zaro mantiqiy bog‘lagan holda yangi bir ijroviy

turkumni shakllantirdi. Bu esa maqomning og‘zaki an‘anadagi asar sifatida ijrochi tomonidan qayta ishlanishi va boyitilishi mumkinligini isbotlovchi muhim ilmiy faktidir. Mamadaliyev talqinida asarning lad-tonallik rejasi ancha murakkablashgan bo‘lib, u tanbur cholg‘usining o‘ziga xos imkoniyatlarini xonanda ovozi bilan maksimal darajada uyg‘unlashtira olgan. Bu jarayonda ijrochi nafaqat xonanda, balki o‘ziga xos bastakor sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Uslubiy rang-baranglik masalasida erkak va ayol xonandaligi o‘rtasidagi farqlarni ham inobatga olish lozim. Munajat Yo‘lchiyeva kabi mahoratli xonandalar talqinidagi “Ushshoq”lar o‘zining lirik-meditativ tabiati bilan ajralib turadi. Ayollar xonandaligida asar ko‘proq ichki kechinmalar, nafis nola va kashishlar vositasida talqin qilinadi. Bu yerda asarning dinamikasi baland pardalardagi kuchli ovozga emas, balki mikronuanslar (kichik tovush bezaklari) va xonandaning nafas nazoratiga tayanadi. Bu esa asarning umuminsoniy va falsafiy mohiyatini yangicha rakursda ochib beradi. Maqom asarlarining nota yozuvlari mavjud bo‘lishiga qaramay, haqiqiy talqin varianti faqat jonli ijro jarayonida, xonandaning o‘sha paytdagi ruhiy holati va mahorati ta‘sirida yuzaga keladi. Ushbu holat "jonli an‘ana" (living tradition) tamoyilini to‘la aks ettiradi.

Ushshoq” namunalarning talqin variantlaridagi farqlarni belgilovchi yana bir muhim omil — bu asar uchun tanlangan she‘riy matn va uning musiqiy vazn (usul) bilan o‘zaro mutanosibligidir. Maqom ijrochiligidagi g‘azalning aruz vazni nafaqat kuyni shakllantiradi, balki ijrochining nafas taqsimoti va nola berish uslubini ham belgilab beradi. Masalan, Alisher Navoiyning “Qaro ko‘zum...” g‘azali bilan aytiladigan “Ushshoq” variantlarida bo‘g‘inlar cho‘ziluvchanligi va dunasr qismidagi dramatik siljishlar ko‘proq ko‘zga tashlanadi. Hafiz Sheroziy yoki Fuzuliy g‘azallari tanlanganda esa, ijrochi ko‘proq asarning meditatif va falsafiy ruhini saqlashga intiladi. Bu jarayonda “zarb” (doira usuli) ham muhim o‘rin tutadi: agar Toshkent-Farg‘ona yo‘llarida doira usuli ko‘proq xonandaga erkinlik bersa, Shashmaqom tizimida doira usuli xonandaning talqinini ma‘lum bir metroritmik intizomda ushlab turadi.

Shuningdek, “Ushshoq” ijrochiligidagi “so‘t” (ovozning akustik tebranishi) va “dama” (nafasni tutib turish) texnikalarining hududiy qo‘llanilishini ham tahlil qilish lozim. Farg‘ona xonandalik maktabida “Ushshoq”ning avj nuqtalarida ovozning maksimal darajada ochiqqligi (chest voice) talab etilsa, Buxoro an‘anasida xonanda ovozini ko‘proq ichki (falsetto elementlari bilan uyg‘unlashgan) reestrda saqlashga harakat qiladi. Bu esa asarning umumiy tembr bo‘yog‘ini va tinglovchiga ta‘sir qilish kuchini butunlay o‘zgartiradi. Ayniqsa, zamonaviy ijrochilikda ushbu asarlar mikrofon texnikasi bilan ijro etilganda, xonandaning ovoz tebranishlari (vibrato) va uning maqom pardalaridagi tozaligi (intonatsiya) alohida tahlil ob‘ektiga aylanadi. Shu nuqtayi nazardan, “Ushshoq” talqinlarini o‘rganishda musiqiy asarning o‘zi bilan birga, xonandaning fiziologik imkoniyatlari va psixologik holatining hamohangligini tadqiq etish bugungi kun musiqashunosligi oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek maqom ijrochiligida "Ushshoq" namunalarining talqin variantlari va uslubiy rang-barangligi milliy musiqa merosimizning dinamik rivojlanishidan dalolat beradi. Har bir hududiy maktab va har bir yirik ijrochi ushbu asarlar orqali maqom san'atiga o'zining individual muhrini bosib qoldirgan. Ushbu talqinlarni qiyosiy tahlil qilish, ularning melodik va strukturaviy xususiyatlarini o'rganish nafaqat nazariy musiqashunoslik uchun, balki kelajak yosh ijrochilar avlodi uchun ham muhim amaliy ahamiyatga ega. "Ushshoq" kabi asarlar o'zining ko'p variantlilik bilan o'zbek maqom san'atining hayotiyligini va uning kelajakda ham yangi talqinlar bilan boyib borishini ta'minlaydi. Maqolada keltirilgan tahlillar dissertatsiya ishining ilmiy xulosalarini shakllantirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi

FOYDALANILGAN DABIYOTLAR RO'YXATI:

1. I.Rajabov. "Maqomlar masalasiga doir". Toshkent, 1963.
2. O.Ibrohimov. "O'zbek xalq musiqasi". Toshkent, 1994.
3. S.Matyoqubov. "Maqom asoslari". Toshkent, 2004.
4. O.Matyoqubov. "Maqomot". Toshkent, 1992.
5. F.Mamadaliyev. "Milliy qo'shiqchilik uslublari". Toshkent, 2010.

